

Шиліна Н.Є.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ БІЖЕНЦІВ ТА ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ 5 КУРСУ

Стаття присвячена проблемі емоційного стану біженців та переселенців України у результаті військового нападу Росії. Автор проводить теоретичний аналіз проблеми біженців на основі досвіду інших країн. Доводить актуальність та своєчасність означеної проблематики, оскільки сучасний світ змінився, багато людей постраждали від наслідків війни, їх психологічний, фізичний стан змінився, змінився соціальний статус і матеріальні умови життя. Все це потребує розробки та застосування певних мір для надання таким людям своєчасної допомоги. У статті аналізуються дослідження українських та зарубіжних вчених, їх оригінальні авторські підходи до означеної проблеми. Серед проаналізованих проблем є такі: високий рівень тривожності, депресія, посттравматичний синдром, травма через втрату близьких та дому. Також проаналізована роль копінг-стратегій у подоланні негативних явищ. Автором було проведено емпіричне дослідження рівня ситуативної та особистісної тривожності, а також депресивних проявів у осіб, які переїхали за кордон, у внутрішньо переміщених осіб, а також у осіб, які не змінювали своє місце проживання. Дослідження проводилось на базі Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку на прикладі студентів 5 курсу технічних спеціальностей. Подані короткі характеристики понять ситуативна тривожність, особистісна тривожність, депресія. В дослідженні використовувались шкала реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Ч.Д. Спілбергера - Ю.Л. Ханіна, шкала депресії Бека та розроблений автором опитувальник суб'єктивної оцінки своїх емоційних станів. На основі психодіагностичних методик здійснено порівняльний аналіз ситуативної та особистісної тривожності різних груп студентів, а також наявність депресивних проявів у студентів в залежності від їхнього місця перебування.

Ключові слова: біженці, переселенці, тривога, ситуативна тривожність, особистісна тривожність, депресія.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року спричинило потрясіння та зміни у багатьох сферах нашого життя: економічній, політичній, соціально-психологічній тощо.

В умовах військового конфлікту виникає такий соціальний феномен як біженство та переселення: люди часто змушені залишати свої будинки, свій сталий звичний спосіб життя та бігти у пошуках безпеки. Це може бути надзвичайно важким періодом для них, під час якого вони стикаються з безліччю викликів як фізичних, так і психологічних.

Біженці стикаються із значно високим рівнем тривожності порівняно з населенням країни-господаря та навіть з іншими мігрантами. Це пов'язано з травматичними подіями, яких багато біженців зазнали у своїй рідній країні, включаючи насильство, переслідування, втрату близьких та дома. Ці травми можуть призвести до різних психологічних проблем, включаючи тривогу, депре-

сію та посттравматичний стресовий синдром (ПТСС).

У контексті біженства тривога може виявлятися у вигляді постійного страху про долю близьких та занепокоєння через незнайоме середовище. Багато біженців також можуть зіткнутися із соціальною ізоляцією та відчуженням, що може посилити їхні почуття тривоги та занепокоєння. Крім того, мовні бар'єри та труднощі в адаптації до нової культури можуть також сприяти розвитку тривоги у біженців.

Війна та конфлікти на території країни часто призводять до того, що багато людей змушені залишити свій будинок і переїхати в інші регіони. Такі люди називаються внутрішньо переміщеними особами. Вони стикаються з різними проблемами, такими як втрата будинку та майна, розрив зв'язків із рідними та близькими, необхідність починати все спочатку, зіткнення з новою середою, а також проблеми, пов'язані з психологічним станом.

Вивчення емоційного стану біженців і переселенців за умов військового конфлікту є важливим завданням, оскільки дозволяє розуміти, з якими труднощами вони стикаються у процесі адаптації до нових умов життя. У цій статті ми розглянемо психологічні аспекти вивчення емоційного стану біженців та переселенців, а також обговоримо проблеми, пов'язані з їхньою адаптацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження емоційного стану біженців та переселенців в умовах військового конфлікту проводиться багатьма психологами, соціологами та медиками по всьому світу. Розглянемо кілька прикладів актуальних досліджень на цю тему.

Серед українських дослідників проблему біженців і переселенців досліджували В. Педоренко, Т. Алексеєнко, Л. Гончар, Т. Куниця, Д. Бирик, З. Спринська, С. Дерев'янку, Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнессен, В. Кердивар.

У своєму дослідженні В.М. Педоренко доводить, що вимушені переселенці мають серйозні проблеми в психоемоційній сфері внаслідок психотравмуючих подій, які сталися через воєнні дії з боку Росії. Такі люди виявляли сильний стрес, фрустрацію, агресивність, стресові розлади, невпевненість та ригідність, а також почуття сорому та провини, що в подальшому може призвести до формування синдрому «біженця» [5, с 5–10].

Проблему національної та індивідуальної ідентифікації вимушених переселенців розглядали у своїй роботі Т. Алексеєнко, Л. Гончар, Т. Куниця, Д. Бирик. Автори охарактеризували різні підходи щодо педагогічного супроводу та соціальної підтримки вимушених переселенців та запропонували власну концептуальну модель для супроводу дітей переселенців та їх батьків [1].

З. Спринська стверджує, що внутрішньо переміщені особи мають високий рівень реактивної тривожності, незадоволені потреби у визнанні та самовизначенні, високий рівень самотності, для них характерна недовірливість та страх майбутнього [6, с. 50–56].

С. Дерев'янку вважає, що збройний конфлікт на Південному Сході привів до демографічної кризи через масові міграції українців в інші регіони та закордон [2, с. 199–216].

Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнессен досліджували емпатію як основний конструкт впливу на особистісні зміни переселенців. В своїй роботі автори відзначають, що мігранти характеризуються заниженим рівнем емпатії, інтолерантністю до умов невизначеності, а також

песимістичністю, емоційним дискомфортом та труднощами в адаптації [4, с. 90–97].

В. Кердивар у своїй монографії досліджує синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб зі сходу України внаслідок збройного конфлікту України і Росії. Автор дає поняття синдрому жертви, його основні характеристики, способи діагностування та основні детермінанти, які провокують появу цього синдрому [3].

Серед зарубіжних авторів проблему біженців та мігрантів досліджувала низка вчених.

Так, група вчених досліджувала стан фізичного і психічного здоров'я іракських біженців до США, а також можливість доступу до медичної допомоги. Було проведено 366 опитувань. Сімдесят п'ять відсотків учасників мали медичне страхування на момент опитування, 43% повідомили, що звернулися або не звернулися за медичною допомогою. Шістдесят відсотків учасників повідомили про одне хронічне захворювання; 37% повідомили про ≥ 2 захворювання. Поширеність емоційного стресу, тривоги та депресії становила приблизно 50% серед учасників, 31% мали ризик посттравматичного стресового розладу [9].

Sara Keshavarzi досліджує зв'язок між стресом, методами управління стресом і релігійністю у біженців із Сирії до Канаді. Одна із основних ідей її роботи полягає у впливі релігії на боротьбу зі стресом та травматичністю. Результати дослідження авторки показують, що нещодавно прибулі беженці використовують різні методи боротьби зі стресом, включаючи релігійні практики, соціальну підтримку та вправи, такі як йога та медитація. Тобто релігійність може бути важливим джерелом підтримки у періоди стресу та невизначеності [10].

На думку турецьких дослідників основними факторами, що ускладнюють адаптацію сирійських біженців, є відсутність роботи, низький дохід, низький рівень освіти, мовний бар'єр, культурний шок, розрив із батьківщиною та поділ сім'ї. Дослідження показало, що за наявності підтримки сирійські мігранти можуть успішно адаптуватися в новому середовищі, покращити своє психічне здоров'я та стати активними членами суспільства. Дослідження також показує необхідність створення ширших заходів щодо надання допомоги біженцям у Туреччині, таких як доступ до освіти та охорони здоров'я, підтримка у працевлаштуванні та посилення міжкультурної комунікації [7, р. 99–111].

Наступне дослідження, проведене канадськими вченими, стосувалось поширеності та

соціальним детермінантам депресії серед дорослих біженців і не біженців у віці 45-85 років. За допомогою двовимірного аналізу та багатофакторного бінарного логістичного регресійного аналізу було виявлено такі закономірності: поширеність депресії була вищою у вибірці з 272 біженців (22,1%) і 5059 іммігрантів, які не є біженцями (16,6%), порівняно з 24 339 канадцами, які народилися в Канаді (15,2%). Однак, коли була включена соціальна підтримка, яка представляє собою тісні особисті контакти, ймовірність депресії для біженців була знижена до незначущої. Автори зробили висновок, що надмірна вразливість біженців до депресії в основному пояснюється низьким рівнем соціальної підтримки. Цілеспрямоване втручання у розвиток підтримуючих міжособистісних стосунків для біженців є повністю виправданим [11, р. 946–956].

Важливість соціальної підтримки біженців була також доведена в дослідженні Zoha Salam, Amy Gajaria, Olive Wahoush та Elysee Nouvet. Автори досліджували емоційний стан сирійських підлітків-біженців і дійшли висновку, що основним методом подолання стресу та депресивних настроїв стала для них соціальна мережа, де підлітки мали змогу спілкуватись з однолітками [12].

Роль копінг-стратегій задля подолання посттравматичного стресу досліджували у своїй роботі Busra Acar, İbrahim H. Acar, Omar A. Alhiraki, Ola Fahham, Yesim Erim, та Ceren Acarturk. Дослідження авторів мало на меті розробити попередні докази ідентифікаційних факторів: травматичний досвід, постміграційні стресори та стратегії подолання, які пов'язані з посттравматичним зростанням (PTG) сирійських біженців, які проживають у Туреччині [8].

Постановка завдання: 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми емоційного стану біженців та переселенців з різних країн; 2) провести прак-

тичне дослідження стану тривожності та депресії в біженців та переселенців під час воєнного конфлікту України з Росією.

Виклад основного матеріалу. Для проведення дослідження ми обрали студентів 5 курсу Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку спеціальностей 172 – Телекомунікації та радіотехніка, 121 – Інженерія програмного забезпечення, 122 – Комп'ютерні науки, 123 – Комп'ютерна інженерія, 125 – Кібербезпека, 126 – Інформаційні системи та технології. Вибірку склали 120 студентів, з яких статус біженців мають 28 чоловік, статус внутрішньо переміщених осіб – 37 та 55 – студенти, які не змінювали місце проживання. Дослідження проводилось у вересні-листопаді 2022 року.

В емпіричному дослідженні в якості психодіагностичного інструментарію було використано шкалу реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Ч.Д. Спілбергера – Ю.Л. Ханіна, шкалу депресії Бека та складений нами опитувальник, який передбачав на меті дізнатись про зміни настрою, поведінки та емоцій у учасників за останні півроку.

Під ситуативною тривожністю ми розуміємо поточний стан тривоги людини у моменті «тут і зараз», який пов'язаний з відчуттями нервового напруження, страху, неспокою, дратівливості та збудження вегетативної нервової системи.

Особистісна тривожність – це стійка індивідуальна характеристика, яка характеризується схильністю суб'єкта до тривоги і передбачає наявність у нього тенденції сприймати більшість життєвих ситуацій як загрозові.

Депресія – це розлад емоційної сфери, який супроводжується постійним пригніченим станом, втратою задоволення та інтересу до будь-якої діяльності, а також нездатністю виконувати повсякденні справи протягом довгого часу.

Таблиця 1

	Показник ситуативної тривожності			Показник особистісної тривожності		
	до 30 балів – низька;	31-44 бали – помірна;	45 і більше – висока.	до 30 балів – низька;	31-44 бали – помірна;	45 і більше – висока.
Студенти-біженці (28 осіб)	54% (15 осіб)	39% (11 осіб)	7% (2 особи)	43% (12 осіб)	46% (13 осіб)	11% (3 особи)
Студенти – внутрішньо переміщені особи (37 осіб)	43% (16 осіб)	38% (14 осіб)	19% (7 осіб)	46% (17 осіб)	41% (15 осіб)	13% (5 осіб)
Студенти, які не змінювали місце проживання (55 осіб)	47% (26 осіб)	37% (20 особи)	16% (9 осіб)	47% (26 осіб)	42% (23 осіб)	11% (6 особи)

Результати дослідження щодо ситуативної та особистісної тривожності студентів викладені у Таблиці 1. Шкала реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Ч.Д. Спілбергера – Ю.Л. Ханіна.

Як видно з таблиці 1 показник ситуативної тривожності у процентному відношенні дещо вище у студентів – внутрішньо переміщених осіб: 43% показали низьку тривожність, 38% – помірну та 19% – високу. Найнижчий показник – у студентів-біженців: 54% виявили низьку тривожність, 39% – помірну та 7% – високу. У студентів, які не змінювали своє місце проживання, ц– високу. На нашу думку, є пов'язано з тим, що ті особи, які переїхали за кордон, менше відчують загрозу для життя і менше перебувають під дією негативних факторів, таких як: повітряні тривоги, відключення світла, перебої з водою тощо. Базові умови для виживання та безпеки в них задоволені краще, ніж у студентів інших груп. Відповідаючи на питання нашого опитувальника щодо суб'єктивної оцінки своїх змін в емоційному стані, поведінці та відношенні до життя, студенти I групи (біженці) описали свої зміни у настрої, емоціях, поведінці таким чином: «стало більш спокійно», «іноді забуваю про війну», «тут інші клопоти», «сирена не репетує, і вже добре» та ін.

Якщо порівнювати ситуативну тривожність студентів-ВПО та тих, хто не переїздив, то у перших вона вища на 1% (помірна тривожність) та на 3% (висока тривожність). Це пов'язано з минулим досвідом, пережитим людьми, які вимушені були залишити свої домівки через загрозу життю та через руйнування. В опитувальнику зустрічаються такі вислови таких студентів: «таке враження, що постійно щось гримить», «більш спо-

кійно, ніж раніше», «здригаюсь від різких звуків», «став більш роздратованим», «завжди на низькому старті» тощо.

Щодо студентів III групи, які не змінювали місце проживання, свої зміни в поведінці, емоціях і настроях вони описували такими фразами: «стала дуже неспокійна, погано сплю», «часто плачу», «підстрибую від голосних звуків», «боюся за рідних» тощо.

Що стосується особистісної тривожності, то показники у 3-х групах дуже близькі за значеннями, дещо вищі у внутрішньо переміщених осіб (на 2% більше осіб з високими показниками, ніж в інших групах). Це можна пояснити тим, що усі групи втратили стабільність та орієнтацію в майбутньому, переживають глибинні зміни як у ціннісній сфері та і у сфері планування свого майбутнього, у багатьох є сумніви у правомірності власних виборів. «Я і не вдома, і не за кордоном: начебто втік від війни та водночас ні», «Плани геть змінилися, і я навіть не намагаюсь думати, що буде далі», «Важко на чужині, злюсь на обставини та на своє безсилля», «Чекаю перемоги, поки ще рано про плани говорити», «Фірма, де я працював закрилась, тому мені немає, що тут втрачати», «Скоро закінчу університет, дуже не хочу на війну», «Шкодную, що вчасно не поїхав за кордон» тощо.

Результати дослідження депресивних проявів викладені у Таблиці 2. Шкала депресії Бека.

Аналізуючи дані таблиці 2 можна зробити висновок, що найбільші показники депресії були виявлені у I групи студентів: 4% – важка депресія, 28% – виражена депресія, 39% – помірна та 29% – легка депресія. Осіб з відсутніми депресивними симптомами не виявлено.

Таблиця 2

	Загальний бал за шкалою Бека				
	0–9 – відсутність депресивних симптомів	10–15 – легка депресія (субдепресія)	16–19 – помірна депресія	20–29 – виражена депресія (середньої тяжкості)	30–63 – важка депресія
Студенти-біженці (28 осіб)	–	29% (8 осіб)	39% (11 осіб)	28% (8 осіб)	4% (1 особа)
Студенти – внутрішньо переміщені особи (37 осіб)	8% (3 особи)	54% (20 осіб)	30% (11 осіб)	11% (4 особи)	–
Студенти, які не змінювали місце проживання (55 осіб)	11% (6 осіб)	47% (26 осіб)	33% (18 осіб)	9% (5 осіб)	–

У II групи студентів ситуація дещо інша: осіб з важкою депресією не виявлено, 11% мають виражену депресію, 30% – помірну, 54% – легку та у 8% немає жодних депресивних проявів.

Студенти III групи продемонстрували найнижчі показники з усіх 3-х груп: 9% – виражена депресія, 33% – помірна, 47% – легка та 11% без виявлених ознак депресії.

Що стосується нашого опитувальника щодо суб'єктивної оцінки своїх змін в емоційному стані, поведінці та відношенні до життя, студенти I групи (біженці) описали свої зміни у настрої, емоціях, поведінці таким чином: «почуваюсь розгубленим», «наче втратив землю під ногами», «тут я якийсь чужий», «сум за батьківщиною», «я ніби загубився», «не знаю, що робити, нічого не хочу», «відчуваю якийсь відрив від реальності», «немає, з ким поспілкуватись», «хоч побачив нове життя», «так, складно, але цікаво», «не вистачає друзів та спілкування», «якби не іноземна мова, життя б було кращим», «сумую дуже за своєю домівкою», «втратив орієнтири», «сєнс життя змінився, і я не знаю, чи це добре». Тобто студенти в інших країнах більш гостро відчують зміни у своїй власній системі цінностей, у них змінилося коло оточення, вони втратили можливість спілкування з однолітками, реалізовувати себе в соціумі, вони заново шукають сєнс свого життя.

Студенти II групи (внутрішньо переміщені особи) на такі ж питання відповідали так: «дуже часто сумніви щодо того, чи варто тут залишатись», «невпевненість у майбутньому», «хочеться впасти в сплячку і прокинутись, коли все закінчиться», «адаптувався вже», «важко, але ж треба жити», «коли не бомблять, то нормально», «чекаю, коли все закінчиться», «не вистачає активності». Тобто ця група студентів проявила більш очікувальну позицію у відношенні подій навколо. Сєнс їх життя не змінився кардинально, скоріше вони взяли паузу в оцінці свого майбутнього.

Студенти III групи: «це моя домівка, і я її не покину», «злість та безсилля, але я вірю в перемогу», «якби не вимикали світло, то терпимо», «моє життя майже не змінилось», «важко усвідомлювати, що йде війна», «іноді нападає страх жити». Студенти цієї групи продемонстрували у суб'єктивній оцінці своїх емоцій щодо змін їх життя більшу терпимість та впевненість.

Висновок. Теоретичний аналіз проблеми біженців та переселенців у досвіді інших країн дозволив побачити, що військові конфлікти можуть викликати у людей означеної категорії різні форми стресу, такі як тривожність, депре-

сія, посттравматичний стресовий розлад та інші. Ці стани можуть призвести до проблем зі здоров'ям як фізичним, так і психічним, а також вплинути на адаптацію до нових умов життя. Вивчення емоційного стану біженців та переселенців є важливим кроком у наданні їм підтримки та допомоги.

Крім того, розуміння емоційного стану біженців та переселенців може допомогти державам та міжнародним організаціям краще орієнтуватися у створенні програм та заходів підтримки, а також ефективніше організувати роботу з біженцями та переселенцями. Психологічні аспекти вивчення емоційного стану біженців та переселенців мають важливе значення для створення системи психологічної підтримки, яка б допомагала їм впоратися з негативними наслідками війни та переходу на нове місце проживання.

Практичне дослідження стану тривожності та депресії у студентів різних категорій показали, що у студентів-біженців вищі показники прояву депресивних станів, у студентів-внутрішньо переміщених осіб та тих, хто не змінював місце проживання, показники депресії нижче, проте збільшені показники ситуативної тривожності. Тобто механізми активності мозку багато в чому протилежні. Ситуативна тривожність пов'язана з підвищеною реактивністю та такими станами, як збудження, готовність до раптових дій, адаптаційна гнучкість. Все це спричинено проживанням у місцях, де загроза життю та безпеці буде залежати саме від прояву таких якостей. А от особи, які проживають у місцях, де вони позбавлені необхідності безпосередньо стикатись із загрозою, проявляються інші реакції на обставини: пасивність, апатія, підвищена втомлюваність, знижене реагування на стимули.

Дослідження підтвердило, що не лише біженці та переселенці страждають в емоційному плані від негативних наслідків воєнного конфлікту, а й особи, які не змінювали місце проживання. Усі групи учасників конфлікту потребують психологічної підтримки від спеціалістів допомагаючих професій. Подальший розвиток нашого дослідження ми бачимо у розробці та вдосконаленні методів психологічної допомоги людям, постраждалим від воєнного конфлікту, проведенні групових сесій підтримки, які можуть допомогти біженцям упоратися з емоційними проблемами та соціальною ізоляцією, залучення іноземних спеціалістів держав, які прийняли біженців, задля забезпечення адаптації до нової культури та інших традиційних цінностей.

Список літератури:

1. Алексєєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибик Д.Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки: монографія / за ред. Т.Ф. Алексєєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/723129/1/4%20%20Вимушені%20переселенці_web%20\(4\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/723129/1/4%20%20Вимушені%20переселенці_web%20(4).pdf) (дата звернення – 22.04.2023)
2. Дерев'яно С. Внутрішньо переміщені особи: проблеми політичної соціалізації в Галичині. *Наукові записки: ППіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 1 (87). С. 199–216 URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/derevianko_vnutrishnio.pdf
3. Кердивар В.В. Христенко В.Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.
4. Максименко Ю., Морозова-Йоханнесен О. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2022. №5 (69). С. 90-97 <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-90-97>
5. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія: Психологія. № 5. С. 5–10. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.1>
6. Спринська З.В. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №6. С. 50–56/ URL: http://tjpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2018/11.pdf (дата звернення – 24.04.2023)
7. Ayşe Şafak-Ayvazoğlu, Filiz Kunuroglu, Kutlay Yağmur. Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*. January 2021. Volume 80. Pages 99-111 <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.003>
8. Busra Acar, İbrahim H. Acar, Omar A. Alhiraki, Ola Fahham, Yesim Erim, Ceren Acarturk. The Role of Coping Strategies in Post-Traumatic Growth among Syrian Refugees: A Structural Equation Model. *Refugee Mental Health and Wellbeing: Innovations, Ethics and New Directions*. 2021. 18(16). <https://doi.org/10.3390/ijerph18168829>
9. Eboni Taylor, Emad Yanni, Michael Guterbock, Clelia Pezzi, Erin Rothney, Elizabeth Harton, Jessica Montour, Collin Elias та Heather Burke. Physical and Mental Health Status of Iraqi Refugees Resettled in the United States. *J Immigr Minor Health*. 2014 Dec. 16(6). Pp. 1130–1137. <https://doi.org/10.1007/s10903-013-9893-6>
10. Keshavarzi, Sara. Stress, Coping, and Religiosity among Recent Syrian Refugees in Canada. *Electronic Theses and Dissertations*. 2018. 144 pp. URL: <https://scholar.uwindsor.ca/etd/7641> (дата звернення – 26.04.2023)
11. Shen (Lamson) Lin, Karen Kobayashi, Hongmei Tong, Karen M Davison, Simran R. A. Arora & Esme Fuller-Thomson. Close Relations Matter: The Association Between Depression and Refugee Status in the Canadian Longitudinal Study on Aging (CLSA). *Journal of Immigrant and Minority Health*. 2020. 22. P. 946-956. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10903-020-00980-0>
12. Zoha Salam, Amy Gajaria, Olive Wahoush, Elysee Nouvet. Coping with Stressors by Drawing on Social Supports: The Experiences of Adolescent Syrian Refugees in Canada. *Canada's Journal on Refugees*. 2022. <https://doi.org/10.25071/1920-7336.40887>

Shylina N.E. THE PROBLEM OF THE EMOTIONAL STATE OF REFUGEES AND TRANSMIGRATORS IN THE CONDITIONS OF THE MILITARY CONFLICT IN UKRAINE AS AN EXAMPLE OF STUDENTS OF THE 5TH COURSE

The article is devoted to the problem of the emotional state of refugees and transmigrators of Ukraine as a result of the Russian military attack. The author conducts a theoretical analysis of the refugee problem based on the experience of other countries. The author proves the relevance and timeliness of the mentioned issues, since the modern world has changed, many people have suffered from the consequences of the war, their psychological and physical condition has changed, their social status and material living conditions have changed. All this requires the development and application of certain measures to provide such people with timely assistance. The research of Ukrainian and foreign scientists, their original author's approaches to the specified problem are analyzed in the article. Among the analyzed problems are the following one: high level of anxiety, depression, post-traumatic syndrome, trauma due to the loss of relatives and home. The role of coping strategies in overcoming negative phenomena is also analyzed in the article. The author conducted empirical research of the level of situational and personal anxiety, as well as depressive manifestations in persons who moved abroad, in internally displaced persons, as well as in persons who did not change their location. The research was conducted on the basis of the State University of Intellectual Technologies and

Communication on the example of students of the 5th year of technical specialties. Brief characteristics of the concepts of situational anxiety, personal anxiety, and depression are presented by author. The scale of reactive (situational) and personal anxiety by Ch.D. Spielberger - Y.L. Khanina was used in the research. Also, Beck's depression scale and a questionnaire developed by the author for subjective evaluation of student's emotional states are used in the research. A comparative analysis of situational and personal anxiety of different groups of students was carried out on the basis of psychodiagnostics methods, as well as the presence of depressive manifestations in students depending on their place of stay.

Key words: *refugees, transmigrators, anxiety, situational anxiety, personal anxiety, depression.*